

Lowerket – beitebruk og gjerdehold

Grunnlaget og regulering

Statisk eller i utvikling?

John Haakon Stensli



Statsforvalteren i Trøndelag

Trööndelagen Staatehaaltoje





Tema:

Juridiske problemstillinger

- Beiterett
- Gjerdeplikt/vokteplikt

Behovet for endringer

- Lovendringer?
- Andre muligheter?





Hvorfor utmarksbeite?

Ta vare på kulturlandskapet

Representerer en (potensielt) stor
økonomisk verdi for husdyrbruket

Ressursutnyttelse og klimaperspektiv





Nye utfordringer vi ser i dag

Strukturendringer – færre, men større bruk

Få beitebrukere

- Mange har sluttet, mange også flyttet, er lite bevisste på rettigheter og plikter
 - Vanskeligheter med organisering

Nye dyreslag, nye driftsformer (fra melkeku til ammeku), større besetninger

Lowerk og rettighetsforhold gjenspeiler ikke dagens bruk

Gjengroing av beiter

Gjerder forfaller

Økte konflikter med «annen bruk», ikke minst fritidsbruk

Rovdyr





NATIONEN

Ble angrepet av ku: Mener bonden burde sikret bedre

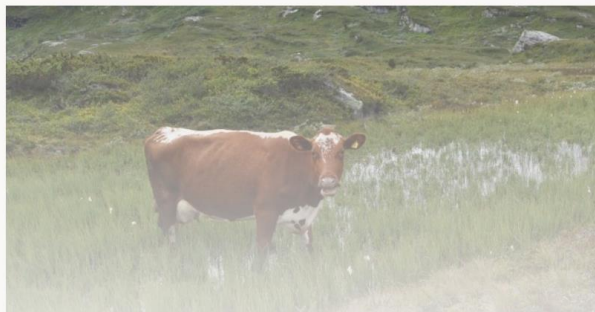
Familien som ble angrepet på beite i pinsen ønsker en debatt om bondenes ansvar for sikkerhet.



NATIONEN

Slik møter du kyr på utmarksbeite

– Eg ville tenkt meg om før eg gjekk gjennom eit beiteområde med kyr, seier HMS-ansvarleg i Norsk landbruksrådgjeving.



TYR
FRA AVL TIL BIFF

OM TYR STORFEKJØTTPRODUKSJON AVL AKTIVE AVLSBESTNINGER FYLKESLAG RASELAG KLIMA VIDEOS

SE HVA SOM SKJER

SS mar 2019 SS

m	t	o	t	f	i	s
25	26	27	28	1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

KOMMENDE AKTIVITETER

- Egdeleg sikring og bleutest 06.03.2019 Gjerdrum
- Årsmøte TYR Innlandet 2019 07.03.2019 Ringsaker
- Storfeoppb 09.03.2019 Vestfossen
- Storfeoppb 18.03.2019 – 19.03.2019 Hamar
- Årsmøte i TYR 19.03.2019 – 20.03.2019 Hamar

Det er beklagelig med de svært uheldige episodene som har vært med ammeku og turgåere den siste tiden. TYR er derfor svært positive til initiativet om dialog mellom friluftlivets organisasjoner og Norges Bondelag.

I forkant av årets beitesesong kjørte TYR en informasjonskampanje. Ved hjelp av våre fylkeslag fikk vi innlegg i lokale aviser over hele landet, vi benyttet vår egen nettside og ikke minst sosiale medier aktivt. Blant annet ble det produsert en informasjonfilm om hvordan en bør oppføre om en møter en ammekuflokk. Denne filmen nådde 101 410 via Facebook. Den ble også delt av alle våre samarbeidspartnere, blant annet Nortura, Animalia og Felleskjøpet. Likevel ser vi at det kan være en utfordring å nå publikum utenfor landbruksfamilien.





Lite historisk tilbakeblikk

- Regler om gjerdehold > 1.000 år tilbake (Håvamål: «Gard set fred mellom grannar»)
 - Regelen var at innmarkseier gjerder mot utmark
- Gjerdeloven av 1860 (Lov om jords fredning)
 - snudde prinsippet om at hver fredet sin innmark, innførte vokteplikt
- Gjerdeloven og beiteloven i 1961
 - Gjerdeplikt etter nytte
 - Vokteplikt for dyreeier
- 1980/87: Forsøk på å få til regler for streifbeiting
- Store endringer i utnyttelsen av utmarka
- Dagens beitebruk bygger i stor grad på 50 – 100 år gamle ordninger





Relevant lovverk

Grannegjerdelova	Lov om grannegjerde (1961)
Beitelova	Lov om ymse beitespørsmål (1961)
Sameieloven	Love om sameige (1965)
Servituttloven	Lov um særlege råderettar over framand eigedom (1968)
Dyrevelferdslova	Lov om dyrevelferd (2009)
Friluftsløven	Lov om friluftslivet (1957)
Naturmangfoldloven	Lov om forvaltning av naturens mangfold (2009)
Plan- og bygningsloven	(2008)
Jordskifteloven	Lov om fastsetjing og endring av eigedomshøve på fast eigedom m.m. (2013)
(reindriftslova, hanndyrlova)	



BEITERETT

Egen eiendom: I utgangspunktet (eksklusiv) beiterett

Andres eiendom: I utgangspunktet ikke beiterett

Avvik (beiterett på annen manns grunn) må ha et eget rettsgrunnlag:

- Avtale (sjelden skriftlig, heller stilltiende)
- Hevd
- Alders tids bruk
- Sedvane

Beiterett kan være tinglyst på eiendommen



HEFTELSER

Dokumenter fra den manuelle grunnboken som antas å kun ha historisk betydning, eller som vedrører en matrikkelenhets grenser og areal, er ikke overført til denne matrikkelenheten sin grunnboksutskrift.

Servitutter tinglyst på hovedbruket/avgivereiendommen før fradelingsdatoen, eller før eventuelle arealoverføringer, er heller ikke overført. Disse finner du på grunnboksutskriften til hovedbruket/avgivereiendommen. For festenummer gjelder dette servitutter eldre enn festekontrakten.

1849/901857-1/16 24.07.1849	UTSKIFTING GJELDER DENNE REGISTERENHETEN MED FLERE
1919/900403-1/16 15.02.1919	UTSKIFTING GJELDER DENNE REGISTERENHETEN MED FLERE
1955/2731-1/16 13.12.1955	ERKLÆRING/AVTALE Bestemmelse om beiterett Med flere bestemmelser GJELDER DENNE REGISTERENHETEN MED FLERE
1955/2759-1/16 13.12.1955	ERKLÆRING/AVTALE Bestemmelse om beiterett Med flere bestemmelser GJELDER DENNE REGISTERENHETEN MED FLERE
1977/4638-1/16 31.08.1977	ERKLÆRING/AVTALE PLIKT TIL OMKOSTNINGER I FORBINDELSE MED OPPARBEIDELSE / VEDLIKEHOLD AV VEGANLEGGET EGGELIA-ÅSAN I TOLGA GJELDER DENNE REGISTERENHETEN MED FLERE



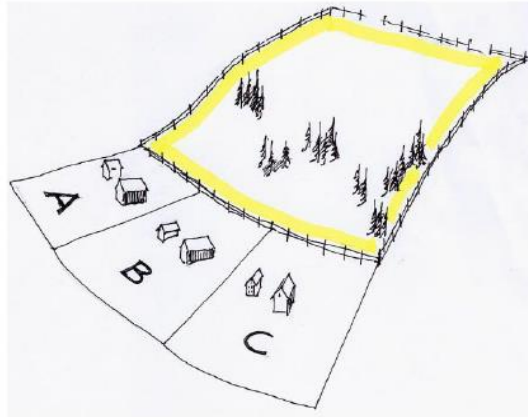
Fastsetter:

- Havnelagsgrenser
- Hvem som har beiterett innenfor hvert havnelag, og antall dyr
- Vedtekter for drift av laget
- Regler for utleie av beiterett
- Regler for inngjerding
- Regler for oppdyrking

m.m.

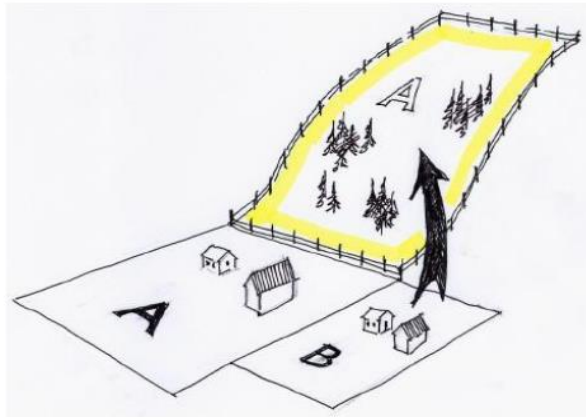


Problemstillinger - beiterett



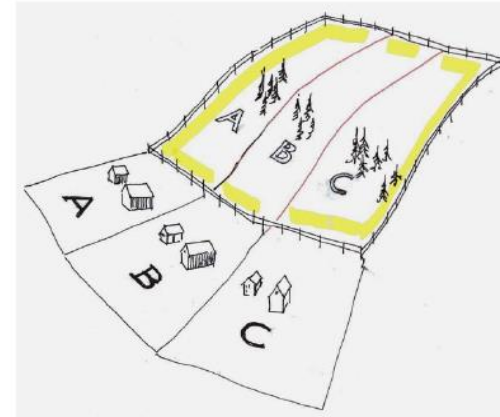
Felles utmark og beite

Beiteretten som en del av rettighetene i *sameiet*



Bruksrett på naboeiendom

Beitet er en servitutt på naboeiendom



Felles beite i delt utmark

Delt til full eiendomsrett eller skogen delt





BEITERETT

Plikten til å ta hensyn til hverandre:

Korkje rettshavaren eller eigaren må bruka rådveldet sitt over egedomen såleis at det urimeleg eller uturvande er til skade eller ulempe for den andre (servl. § 2, 1. ledd)

Eksempler: Kan grunneieren foreta nydyrking og inngjerding? Eller selge hyttetomter?
Kan beiterettshaveren foreta hogst/rydding for å bedre beitet?

Rettigheter/servitutter er dynamiske:

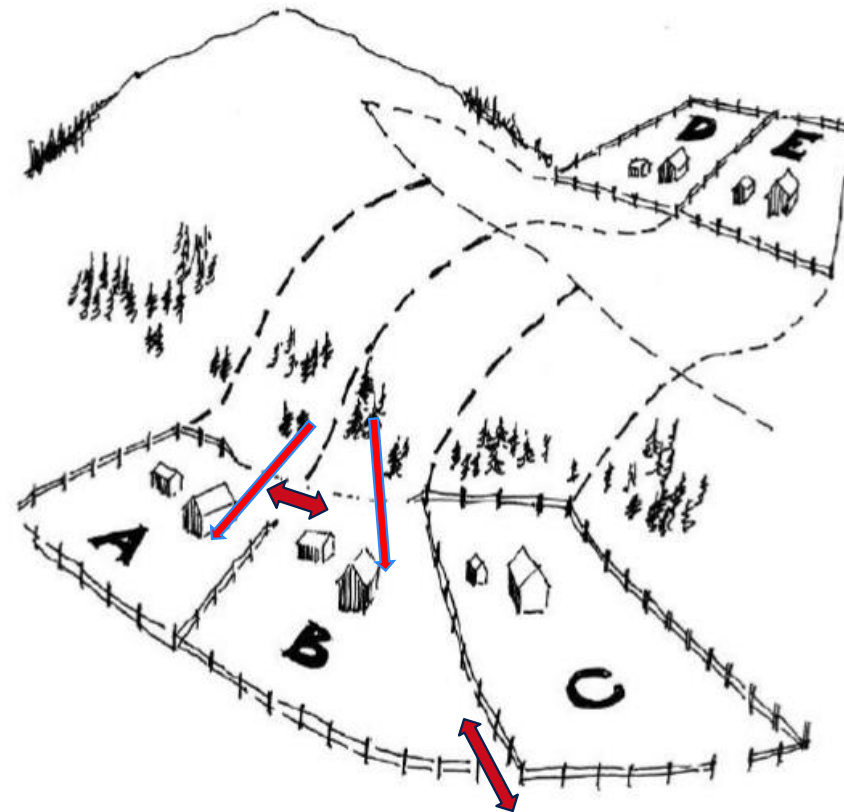
I avgjerda om noko er urimeleg skal det leggjast vekt på kva som er føremålet med retten, kva som er i samsvar med tida og tilhøva, og kva som høver til å fremje naturmangfaldet på staden (servl. § 2, 2. ledd)

Eksempel: Kan beiterettshaveren gå over over fra å beite med melkeku til ammeku? Eller til geiter?

BEITERETT TAPES IKKE SELV OM DEN IKKE BRUKES OVER LANG TID!



Problemstillinger – gjerdeplikt og vokteplikt





Vokteplikt (for dyreeier)?



Fastsatt i beiteloven § 6:

Eigar og innehavar av husdyr skal syta for at husdyr ikkje kjem inn på område der eigaren eller innehavaren ikkje har rett til å la dyra vera. Same skyldnaden har den som for eigaren eller innehavaren har tilsyn med husdyr. Med husdyr meiner ein i denne lova hest, storfe, gris, sau, geit og fjørfe unnanteke duer.

Objektivt erstatningsansvar!

Gjerdeplikt (for grunneier)?

Hvem som har gjerdeplikt, er ikke direkte fastsatt i lov

Kan eventuelt følge av særlig (privat)rettslig grunnlag

- Avtale
- Hevd
- Alders tids bruk
- Sedvane
- Allmenningsrett



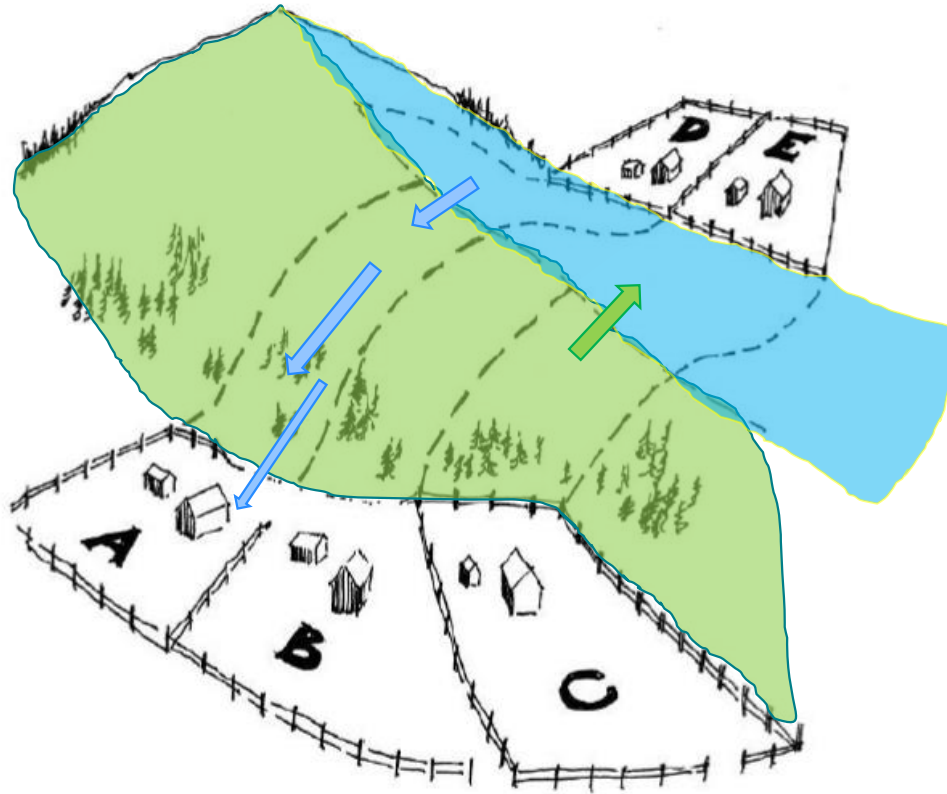
Hvor langt går vokteplikten?

Rt. 1986 s. 1200:

- Geiter hadde kommet inn på naboens teig, der det var barskog
- Høyesterett opphevet frifinnende dom for tiltale for overtredelse av beiteloven [§ 6](#).
 - Ikke krav til kontinuerlig gjeting, man må regne med at dyrene fra tid til annen vil komme over på annen manns eiendom.
 - Men: «I situasjoner hvor det foreligger en særlig risiko for at dyrene kan komme inn på annen manns grunn, og ikke minst hvor det i forbindelse med dette foreligger muligheter for skade, skjerpes eierens plikt til å passe på dyrene».



Problemstillinger – beiterett - streifbeiting





Streifbeiterett – finnes det?

- Forekommer utvilsomt mye streifbeiting – men foreligger det en rett?
- Streifbeiterett – ikke klarlagt hva dette egentlig er
- Kan oppfattes som en praktisk ordning mellom to tilgrensende eiendommer / beiteområder
 - Avtale (sjelden skriftlig, heller stilltiende)
 - Hevd
 - Alders tids bruk
 - Sedvane
- Om det foreligger en streifbeiterett, må vurderes i det enkelte tilfelle



Høyesterettsdom Rt. 2002 s. 778 (Døvik)

«Begrepet «streifbeiterett» er omstridt. I Høyesteretts praksis er begrepet omtalt blant annet i dommene i [Rt-1990-1113](#) (Feiring/Totenåsen) og [Rt-1995-644](#).»

Den siste dommen (Balsfjord-dommen):

- avhenger av den bruken som er utøvd
- har ikke et helt fast rettslig innhold
- tilnærmet likestilte parter som har hatt felles utnyttning av beitet
- gjensidig avhengighet mellom gårdene
- vært av vesentlig betydning for næringsgrunnlaget



Plikt til gjerdehold rundt innmarka

På privatrettslig grunnlag, alders tids bruk eller lokal sedvane (hvis ikke avtale):

- Praktisk ordning at hver gjerder innmarka si (mot utmark)
- Langvarig og konsekvent praksis
- Må oppfattes som en rettslig plikt, noe som gjerne bygger på at alle har hatt (tilnærmet) lik nytte
- Vil (nok) i de fleste tilfeller være begrenset til gjerding mot dyr som lovlig beiter i området som støter mot innmarka



Plikt til gjerdehold rundt innmarka





Grannegjerdelova (gjerdelova)

Loven er i hovedsak deklarasjonsrett; kan avtale hva som helst annet enn det som står i loven, det som er avtalt går foran det som står i loven

Gjerderett mot nabo

Gjerdeholdsplikt – plikten til å delta i gjerdeholdet med nabo

Gjelder mellom alle naboeiendommer

Gjelder også rettighetsgrenser

Sperregjerde går ikke inn under loven

Avtaler gjelder for 10 år + 1 år fra oppsigelse

Plikt til å fjerne nedfalls gjerder

Kommunen kan vedta forskrift om beiting og utforming av gjerde



Litt rettspraksis om gjerdehold/gjerdeplikt

Rt. 1965 s. 1277 – Tingelstad allmenning

Gjerdekostnad ble delt likt mellom allmenningen og enkeltgrunneieren som hadde krevd gjerdeskjønn

RG 1970 s. 22

Boligselskap måtte ta sin del av gjerdeplikta mot landbrukseiendom

RG 1991 s. 997 (Fremmerlid)

Sau kom inn på innmark og gjorde skade. Ingen beiterett på tilstøtende areal, bare tålt bruk. Ikke gjerdeplikt for bonden etablert ved hevd, alders tids bruk, lokale sedvanerett eller gammel utskiftingsforretning

RG 1972 s. 8 (Frei)

Hele utmarksområdet på øya et felles beiteområde, den enkelte gårdeier plikt til å gjerde inn sin innmark, dette med grunnlag i alders tids bruk

LB-2022-156370 Buskerud Ferdigplen

Ikke gjerdeplikt for Buskerud Ferdigplen, dyreeier erstatningspliktig for skade. Imidlertid nedsettelse pga. skadelidtes medvirkning. Lagt til grunn at dyreeier ikke har beiterett i tilstøtende utmark



Nydyrking, hyttebygging mv.

Er en omdisponering av beitearealer!

- Må avklare selve dyrkingen/utbyggingen med den/de som mister beiteareal
 - kompensasjon for tapt beite?
- Må avklare om det skal være lov å gjerde inn dyrkamarka – eller kanskje heller en plikt?
- Må avklare om det skal være lov å gjerde inn hyttetomter – kanskje heller hele hyttefeltet?

Kommunen bør stille krav om (privatrettslige) avklaringer ved sin søknadsbehandling og arealplanlegging – for å hindre fremtidige konflikter!



Behov for nye beiteordninger

- Endre lowerket?
- Andre løsninger innenfor dagens regelverk?



Behov for nye beiteordninger

- Dialog fremfor tvist –
 snakk sammen om løsninger til beste for alle parter!
- Søk gjerne om bistand til dialogen – landbrukskontorene kan gjøre en forskjell!
- Jordskifteretten!
- (Ut)leie av beite?
- Sperregjerder gjerne mer aktuelt enn inngjerding av hver enkelt tomt / hvert enkelt jorde i dag



Leie av beite

- Utarbeid (skriftlig) avtale – ryddig for alle parter!
- Avtalen er midlertidig
- Endrer ikke på rettighetene
- Gir ikke grunnlag for nye rettigheter eller rettigheter gjennom hevdsbruk
- Tinglyses om ønskelig (evt. ved salg)



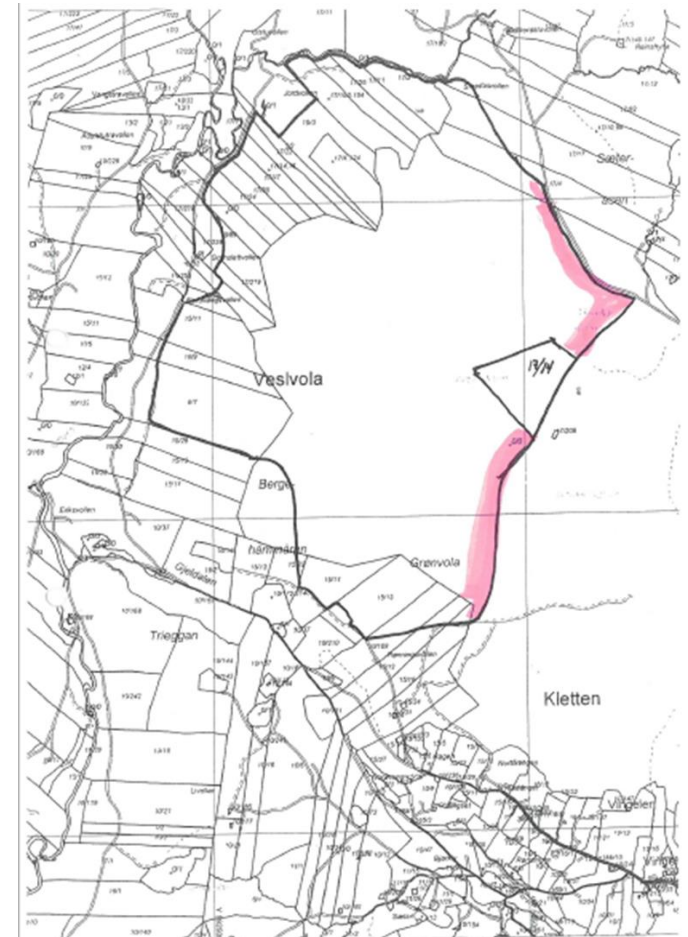
Berget Beitelag SA, Vingelen

Gunstig: Ikke hytter, setre, veger

Ungdyr/kalver, sin-kyr

Fra vedtektene:

- Formål: Drive felles hamning i området
 - Gjerdehold
 - Ettersyn av dyr på beite
 - Skjøtsel av kulturlandskapet
- Ta hensyn til andre interesser (jakt, friluftsliv)
- Enhver som driver husdyrhold i Vingelen kan bli medlem





Takk for meg! 😊

